

Monika Kamper-Kubańska

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa we Włocławku

Lucyna Matuszak (red.),

Dźwięk w pedagogice i terapii,

**Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły
Zawodowej, Włocławek 2014, ss. 178**

*D*źwięk w pedagogice i terapii to pozycja wydawnicza skierowana do tych wszystkich, których zainteresowania skoncentrowane są wokół muzykoterapii, ale także, a może przede wszystkim, do nauczycieli, którzy pragną rozbudować swój warsztat, poznać możliwości wykorzystania muzyki w pracy edukacyjnej, ale także dla tych, którzy szukają komplementarnych, holistycznych sposobów wspomagania rozwoju dziecka, w tym przypadku poprzez proces umuzykalniania. Warto zwrócić też uwagę na fakt, iż jest to doskonała pozycja dla terapeutów, albowiem cała trzecia część poświęcona jest ukazaniu wykorzystania dźwięku jako składowej działań terapeutycznych.

W wprowadzeniu czytamy „poruszane w książce problemy pedagogiczne, dydaktyczne oraz terapeutyczne starają się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób nowoczesne metody edukacji muzycznej wpływają na wszechstronny rozwój osobowości dziecka. Jednocześnie mając na uwadze, że wewnętrznej harmonii człowieka zagraża wszechobecny stres, warto zwrócić uwagę, jak mocno dźwięk oddziałuje na człowieka, a także w jakim stopniu można wykorzystać dźwięk jako środek, który w szerokim oraz różnorodnym zakresie wspiera psychi-

kę i ciało człowieka, i czym jest audiacja w umuzykalnieniu dzieci oraz czy możliwe jest i w jakim stopniu umuzykalnienie niemowląt¹.

Recenzowana publikacja składa się z trzech części, z których każda podzielona jest na rozdziały.

Część pierwsza zatytułowana *Dźwięk w edukacji* składa się z trzech rozdziałów autorstwa Barbary Pazur, Ewy Nowakowskiej oraz Ewy Kobyleckiej.

W rozdziale zatytułowanym *Improwizacja muzyczna w szkole według teorii uczenia się muzyki E. E. Gordona* Barbara Pazur odwołuje się do teorii Edwina Eliasa Gordona, zwracając uwagę, że „według E. E. Gordona rozwój myślenia muzycznego i improwizowania w muzyce podobny jest do rozwoju myślenia i mowy, gdzie jakość wypowiedzi zależy od etapu rozwoju człowieka². To, co zasługuje na szczególną uwagę, to nawiązanie w artykule do doświadczeń własnych poprzez odwołanie się do publikacji własnego autorstwa pt. *Nauka improwizacji muzycznej według teorii uczenia się muzyki E. E. Gordona na materiale polskich piosenek dziecięcych, ludowych i popularnych*. Wykorzystanie materiału polskiego daje możliwości pełniejszego wspomaganie rozwoju uczniów, albowiem odnosimy się do znanej im literatury muzycznej i przez to łatwiej nam odwoływać się do doświadczeń uczniów. Poprzez analogię uczenia muzyki do uczenia mowy warto zaakcentować, że jeśli potraktujemy analogicznie lekcje muzyki do lekcji języka, „możemy kierować procesem uczenia się improwizacji jako najwcześniej, nawet przed wprowadzeniem nauki czytania i pisanie nut³”.

Metoda *biofeedback* należy do nowoczesnych i skutecznych metod optymalizacji funkcji mózgu oraz naprawy zaburzeń psychoneurologicznych u dzieci i osób dorosłych. W skrócie jest to biologiczne sprzężenie zwrotne. Proces uczenia opiera się głównie na sprzężeniu zwrotnym. Metoda ta jest nauką metodą zwiększania możliwości umysłu, poprawia koncentrację, szybkość myślenia, pamięć, kreatyw-

¹ *Dźwięk w pedagogice i terapii*, pod red. L. Matuszak, Włocławek 2014, s. 7.

² B. Pazur, *Improwizacja muzyczna w szkole według teorii uczenia się muzyki E. E. Gordona*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 11.

³ Tamże, s. 21.

ność, przyswajanie materiału przed egzaminami, a także organizację pracy⁴.

To właśnie metodzie *biofeedbacku* poświęcony jest drugi rozdział omawianej części, autorstwa Ewy Nowakowskiej, w którym autorka ukazuje metodę, podając etapy przebiegu terapii, a następnie opisując dwa przypadki oraz uzyskane rezultaty. Jest to, moim zdaniem, dobre rozwiązanie, ponieważ odwoływanie się do konkretnych przykładów przyniosło nie tylko lepsze zrozumienie idei *biofeedbacku*, ale też ukazało jego realne miejsce w przestrzeni edukacyjnej.

Rozdział trzeci autorstwa Ewy Kobyłeckiej to tak naprawdę recenzja publikacji autorstwa Lidii Kataryńczuk-Manii pt. *Nauczyciel edukacji muzycznej we współczesnej rzeczywistości kulturalnej*. Chociaż dwie i pół strony trudno uznać za rozbudowaną część, to autorka zwraca uwagę na ważne pytanie, pyta bowiem o miejsce nauczyciela muzyki w procesie edukacji. Dlaczego owo pytanie wydaje się istotne? Reforma oświaty wprowadzająca sztukę oraz wiedzę o kulturze w pewnym wymiarze zamazała kompetencje nauczycieli przedmiotów artystycznych, którzy musieli odejść od myślenia „ja muzyk – ja plastyk”, a zostali zobligowani do holistycznego podejścia do tematu. O ile nie stanowi to większego problemu, a przynajmniej takowego problemu nie powinno stanowić, to warto też pamiętać o drugiej stronie medalu, a mianowicie o kompetencjach uczniów do holistycznego postrzegania tego świata. Zapomina się zbyt często o tym, że przedmioty artystyczne nie tylko kreują kompetencje estetyczne, ale są także pomocne w tworzeniu tzw. *basic skills*, czyli tych kompetencji kluczowych, tj. chociażby umiejętności językowych, matematycznych itd. Stąd kluczowe wydaje się pytanie o miejsce, a może bardziej zasadne wydawałoby się pytanie o rolę nauczyciela muzyki w szeroko rozumianej edukacji.

Ewa Kobyłecka za autorką recenzowanej publikacji słusznie podkreśla, że „umiejętne wykorzystanie walorów edukacji muzycznej czyli z niej niezwykle wartościowe narzędzie nie tylko w procesie kształcenia ogólnego i wychowania, ale także terapii”⁵.

⁴ Tamże, s. 23.

⁵ E. Kobyłecka, *Pytanie o miejsce nauczyciela muzyki w procesie edukacji*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 36–37.

Część druga, zatytułowana *Wpływ muzyki na rozwój osobowości dziecka*, składa się z pięciu rozdziałów autorstwa Lidii Kataryńczuk-Manii, Jadwigi Uchyła-Zroski, Ewy Frydel-Jasińskiej, Lucyny Matuszak oraz Leokadii Wiatrowskiej.

Wspólną dominantą wszystkich rozdziałów jest próba ukazania czynników determinujących rozwój osobowości poprzez muzykę.

Znaczące wymiary kreatywności muzycznej dzieci to tytuł artykułu Lidii Kataryńczuk-Manii, w którym autorka przedstawiła wybrane aspekty kreatywnych działań przy muzyce, tj. kreatywność wokalną, instrumentalną, ruchowo-taneczną, percepcyjną oraz ekspresję kreatywną skupiającą różne działania artystyczne, zwłaszcza muzyczno-literackie oraz muzyczno-plastyczne⁶.

Autorka swoje rozważania skoncentrowała wokół słów Celestyna Freineta: „pozвольcie dzieciom doświadczać po omacku, wydłużać swoje korzenie, eksperymentować i drążyć, dowiadywać się i porównywać [...]. Pozwólcie dziecku wyruszyć w podróż odkrywcze – czasem trudne – ale pozwalające znaleźć taki pokarm, jaki będzie dla niego pożyteczny”⁷.

Po przeanalizowaniu wszystkich zawartych w tym rozdziale artykułów można uznać słowa Freineta za adekwatne do wszystkich poruszanych problemów, skupionych wokół rozwoju dziecka przy wsparciu muzyki. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż muzyka tak szeroko oddziałuje na osobowość człowieka, że staje się dla niego przestrzenią niezmierną, z której każdy, w zależności od swoich możliwości, kompetencji, może wynieść coraz to nowe doświadczenia i pogłębiać swój rozwój, rozwijać się we wszystkich sferach.

Jadwiga Uchyła-Zroski akcentuje, że muzykę najczęściej poznajemy przez bezpośredni jej odbiór słuchowy, wizualny, manualny. Percepcja muzyki ma charakter czynnościowy, zawsze bowiem wiąże się z działaniem psychicznym. Działalność percepcyjna człowieka rozpoczyna się od aktywności psychicznej, czyli czynnościowego charakte-

⁶ L. Kataryńczuk-Mania, *Znaczące wymiary kreatywności muzycznej dzieci*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 41.

⁷ Tamże, s. 42.

ru procesów poznawczych, które angażują procesy uwagi, spostrzegania, pamięci, myślenia i wyobraźni⁸.

Oddziaływanie na człowieka poprzez muzykę, dźwięk osadzone jest w szerszym kontekście rozważań, a mianowicie rozważań wokół edukacji kulturalnej, kształcenia kulturalnego, które zdaniem Leokadii Wiatrowskiej jest alternatywą i jednocześnie wsparciem dla szeroko rozumianego wychowania, które w dobie kryzysu musi czerpać źródła wpływu z różnych obszarów jednostkowego funkcjonowania⁹.

Rekapitulacją tej części mogą być słowa Etienne Sourian, które przywołała Ewa Frydel-Jasińska. Stanowią one, moim zdaniem, podsumowanie rozważań części drugiej, a otwierają „drzwi” do refleksji nad problematyką opisaną w części trzeciej. Etienne Sourian zwróciła zatem uwagę, że „człowieka można kształtować, a sztuka uczy go, jak on sam może kształcić siebie”¹⁰. W trzeciej części recenzowanej książki znajdujemy siedem rozdziałów, których tematyka skoncentrowana jest wokół oddziaływań terapeutycznych, prowadzonych zarówno przez pedagogów, jak i terapeutów.

Odnajdujemy tu tekst Lucyny Matuszak ukazujący znaczenie muzykoterapii w pracy z dziećmi w wieku szkolnym, ponieważ ćwiczenia te, zdaniem autorki, pozwalają przewycięzać trudności, jakie dziecko może napotkać lub napotyka w toku edukacji szkolnej. Z drugiej zaś strony opisywane ćwiczenia pozytywnie wpływają na budowanie atmosfery sprzyjającej współpracy i odpowiedzialności¹¹.

Kolejną autorką jest Urszula Milke, która w swoim artykule odniosła się do doświadczeń własnych jako nauczyciela muzyki. Owe doświadczenia pozwoliły autorce na zaakcentowanie faktu, iż muzyka

⁸ J. Uchyła-Zroski, *Muzyka mową dźwięków i ciszy*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 56.

⁹ Tamże, s. 58.

¹⁰ E. Frydel-Jasińska, *Pedagogika i sztuka w wychowaniu*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 67.

¹¹ L. Matuszak, *Muzykoterapia dzieci w wieku szkolnym*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 105.

otwiera na świat dźwięków, kształtuje, wzmacnia wyobraźnię i kreatywność oraz staje się szansą dla każdego dziecka¹².

Małgorzata Kronenberger oraz Małgorzata Musioł podjęły się ukazania założeń oraz celu programu dydaktyczno-wychowawczego KLIK, którego celem nadrzędnym, jak wskazują autorki, jest wspieranie rozwoju sensoryczno-emocjonalnego u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym¹³.

Wokół edukacyjnego wykorzystania dźwięku, a w tym wypadku dźwięku mis tybetańskich, w pracy z dziećmi z zespołem ADHD oraz dziećmi wycofanymi skoncentrowała się Jolanta Bieniak. Lidia Kataryńczuk-Mania napisała zaś recenzję książki Ludwiki Koniecznej-Nowak pt. *Wprowadzenie do muzykoterapii*. Zdaniem autorki – recenzentki, książka ta wypełnia lukę z zakresu teorii i praktyki muzykoterapeutycznej, wzbogacając czytelnika w wiedzę i doświadczenia zagranicznych muzykoterapeutów¹⁴.

Wytwarzanie głosu u osób po przedłużonej tracheotomii stało się punktem wyjścia do rozważań dla Jolanty Gebreselassie. Autorka zwraca uwagę, że pacjenci często pozbawieni są wystarczającej ilości informacji i wiedzy na temat tworzenia głosu. Tworzenie dźwięków mowy u pacjentów po tracheotomii jest uwarunkowane wieloczynnikowo. Zależy m.in. od towarzyszących chorób, możliwości i umiejętności oddechowych, zaopatrzenia w odpowiednie rurki tracheotomijne, osobowości, stanu psychicznego. W pracy przedstawiono propozycję ćwiczeń wzmacniających strumień wydychanego powietrza, regulujących napięcie mięśni biorących udział w fonacji¹⁵.

Część trzecia zamyka rozdział autorstwa Justyny Wójcickiej poświęcony stymulowaniu i wspieraniu procesu terapii dziecka z au-

¹² U. Milke, *Percepcja dźwięku w edukacji terapeutycznej. Refleksje nauczyciela muzyki*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 107.

¹³ M. Kronenberger, M. Musioł, *Dźwięk w pedagogice – KLIK – stymulowanie rozwoju sensoryczno-emocjonalnego u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 113.

¹⁴ L. Kataryńczuk-Mania, *Wprowadzenie do muzykoterapii*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 136.

¹⁵ J. Gebreselassie, *Wytwarzanie głosu u osób po przedłużonej tracheotomii*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 137.

tyzmem przez osoby w nim uczestniczące. Autorka bardzo trafnie zauważa, że wielu terapeutów, rozpoczynając pracę z dzieckiem autystycznym, patrzy na nie przez pryzmat jednostki chorobowej, kiedy tak naprawdę najważniejsze w terapii jest samo dziecko, jego własny życiorys, jego specyficzne funkcjonowanie, jego możliwości i ograniczenia¹⁶. Takie indywidualne podejście daje szansę wszystkim osobom biorącym udział w procesie terapii na podążanie za dzieckiem, aby stymulować jego jednostkowy rozwój poprzez wzmacnianie mocnych stron oraz jak najpełniejszą rewalidację i kompensację deficytów.

Recenzowana publikacja, poprzez różnorodność poruszanych tematów, staje się, moim zdaniem, kompendium wiedzy dla specjalistów z zakresu różnych specjalności, którzy w procesie terapii oraz oddziaływań edukacyjnych winni łączyć się, aby wspólnie wypracować jak najlepsze mechanizmy wsparcia rozwoju jednostek, niezależnie od ich możliwości i deficytów, ponieważ pełen sukces leży w holistycznym i indywidualnym podejściu do pracy z CZŁOWIEKIEM na różnych etapach jego życia i rozwoju.

¹⁶ J. Wójcicka, *Stymulowanie i wspieranie procesu terapii dziecka z autyzmem przez osoby w nim uczestniczące*, w: *Dźwięk w pedagogice...*, s. 149.

